

شصت‌وسه سال ایستادگی / روایتی که هنوز در خیابان ادامه دارد

خیابان‌هایی که در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ صحنه اعتراض بودند، امروز میزبان جلوه‌های دیگری از همبستگی ملی‌اند. شصت‌وسه سال پس از آن روزها، روایت ایستادگی ایرانیان همچنان ادامه دارد.

خیابان‌هایی که در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ صحنه اعتراض بودند، امروز میزبان جلوه‌های دیگری از همبستگی ملی‌اند. شصت‌وسه سال پس از آن روزها، روایت ایستادگی ایرانیان همچنان ادامه دارد.

خبرگزاری مهر، گروه فرهنگ و ادب، زهرا اسکندری: در تاریخ معاصر ایران، برخی روزها صرفاً یک تاریخ در تقویم نیستند؛ لحظه‌هایی هستند که مسیر یک ملت را تغییر می‌دهند. ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ از همان روزهاست؛ روزی که خیابان‌های ایران از حالت سکون خارج شدند و به صحنه یک خروش اجتماعی تبدیل شدند.

قیام ۱۵ خرداد به مجموعه وقایعی گفته می‌شود که در پی بازداشت امام خمینی و در اعتراض به سیاست‌های دولت وقت و برنامه‌های موسوم به «انقلاب سفید» شکل گرفت. این اعتراض‌ها در شهرهای تهران، قم و ورامین به سرعت گسترش یافت و به یکی از جدی‌ترین تقابلهای اجتماعی آن دوره تبدیل شد.

در آن روزها، خیابان‌ها دیگر فقط مسیر رفت و آمد نبود؛ به صحنه‌ای برای بیان اعتراض، فریاد نارضایتی و شکل‌گیری یک شکاف عمیق سیاسی تبدیل شد. برخورد نیروهای امنیتی با معترضان، این رخداد را وارد مرحله‌ای کرد که بعدها در تاریخ به عنوان یکی از نقاط عطف تحولات ایران شناخته شد.

انقلاب سفید؛ طرحی که جامعه را دوباره کرد

در دی ماه ۱۳۴۱، مجموعه‌ای از اصلاحات اقتصادی و اجتماعی تحت عنوان انقلاب سفید توسط حکومت وقت اعلام شد. این طرح با هدف نوسازی ساختار اقتصادی و اجتماعی کشور ارائه شد و در قالب یک همه‌پرسی به تصویب رسید.

اما این برنامه، به جای ایجاد اجماع، شکاف‌های عمیقی در جامعه ایجاد کرد. بخش‌هایی از نیروهای مذهبی و سیاسی، از جمله جبهه ملی، نسبت به ابعاد مختلف این اصلاحات واکنش نشان دادند. در میان چهره‌های مذهبی، امام خمینی به عنوان یکی از اصلی‌ترین منتقدان این روند، نسبت به پیامدهای فرهنگی، سیاسی و اقتصادی آن هشدار داد.

او در سخنرانی‌ها و مواضع خود، برخی محورهای این طرح از جمله اصلاحات ارضی و اعطای حق رأی به زنان را مورد نقد قرار داد و هم‌زمان نسبت به گسترش نفوذ خارجی در ساختار کشور ابراز نگرانی کرد. این اختلاف‌ها، به تدریج فضای سیاسی کشور را وارد مرحله‌ای از تنش کرد که در نهایت به وقایع خرداد ۱۳۴۲ منتهی شد.

بازداشت امام خمینی و آغاز موج خیابانی

در خرداد ۱۳۴۲، با بازداشت امام خمینی، فضای سیاسی کشور وارد مرحله‌ای جدید شد. این اقدام، نه تنها باعث آرامش نشد، بلکه به عنوان جرقه‌ای برای شکل‌گیری موج گسترده اعتراضات در شهرهای مختلف عمل کرد. در تهران، قم و ورامین، مردم به خیابان‌ها آمدند. تجمع‌هایی که ابتدا پراکنده بود، به سرعت شکل سازمان‌یافته‌تری به خود گرفت و به درگیری مستقیم میان مردم و نیروهای امنیتی انجامید.

این درگیری‌ها، به ویژه در تهران و قم، با شدت قابل توجهی همراه بود و سرکوب گسترده معترضان، ۱۵ خرداد را به یکی از روزهای خونین تاریخ معاصر تبدیل کرد.

خیابان‌هایی که حافظه تاریخی شدند

در روزهای پس از ۱۵ خرداد، فضای کشور به ظاهر آرام شد، اما در عمق جامعه، یک تغییر مهم در حال شکل‌گیری بود. آنچه رخ داده بود، به تدریج از یک حادثه سیاسی به یک «حافظه جمعی» تبدیل شد. خیابان‌های تهران، قم و ورامین دیگر فقط مکان‌های

جغرافیایی نبودند؛ به نمادهایی از اعتراض، سرکوب و آغاز یک مسیر تاریخی تبدیل شدند.

در روایت های بعدی، این رخداد به عنوان نقطه ای معرفی شد که در آن، جامعه ایران برای نخستین بار به شکل گسترده و علنی، نسبت خود را با ساختار سیاسی وقت بازتعریف کرد. بسیاری از تحلیل ها، ۱۵ خرداد را صرفاً یک رخداد مقطعی نمی دانند، بلکه آن را آغاز یک روند تاریخی می دانند که در نهایت به انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ منتهی شد.

در این نگاه، انقلاب نتیجه یک فرآیند طولانی از نارضایتی، اعتراض، سرکوب و بازتولید آگاهی اجتماعی بود. در این فرآیند، خیابان ها، مساجد، دانشگاه ها و بازارها به مراکز اصلی شکل گیری جریان اعتراضی تبدیل شدند.

در نهایت، با رهبری امام خمینی، ساختار سیاسی کشور دچار تغییر بنیادین شد و نظام جدیدی بر پایه استقلال، هویت دینی و مشارکت مردمی شکل گرفت.

آغاز یک آزمون بزرگ؛ جنگی که هشت سال طول کشید

هنوز چند سال از تثبیت ساختار جدید نگذشته بود که ایران با یکی از بزرگ ترین آزمون های تاریخ معاصر خود مواجه شد. حمله نظامی عراق به ایران، آغاز جنگی شد که هشت سال ادامه یافت.

جنگ ایران و عراق تنها یک درگیری مرزی نبود؛ یک جنگ تمام عیار بود که ساختار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور تازه انقلاب کرده را تحت فشار قرار داد. در این سال ها، کشور در شرایطی قرار گرفت که هم زمان باید با تهدید نظامی، بازسازی داخلی و تثبیت ساختار جدید مواجه می شد. جبهه ها در مرزها شکل گرفتند، اما اثر جنگ به داخل شهرها و زندگی روزمره مردم نیز کشیده شد.

در دوران جنگ، مفهوم جبهه محدود به خطوط مرزی نبود. خانه ها، مدارس، کارخانه ها و شهرها نیز به بخشی از فضای مقاومت تبدیل شدند.

هزاران نفر در این دوره جان خود را از دست دادند و به عنوان شهید در حافظه تاریخی کشور ثبت شدند. این دوره، به تدریج به یکی از مهم ترین مقاطع شکل گیری فرهنگ ایثار و مقاومت در ایران تبدیل شد.

در روایت رسمی، این جنگ نه فقط یک درگیری نظامی، بلکه یک تجربه اجتماعی گسترده از همبستگی و ایستادگی معرفی می شود.

پس از جنگ؛ بازسازی در دل ویرانی

با پایان جنگ، ایران وارد مرحله ای جدید شد؛ مرحله ای که در آن، بازسازی کشور به اولویت اصلی تبدیل شد. زیرساخت های اقتصادی، صنعتی و اجتماعی نیازمند ترمیم گسترده بودند.

در این دوران، کشور تلاش کرد با تکیه بر توان داخلی، مسیر توسعه را ادامه دهد. این دوره، آغاز نوعی جدید از مقاومت بود؛ مقاومتی که نه در میدان جنگ، بلکه در عرصه ساخت و ساز و بازسازی معنا پیدا می کرد.

در دهه های پس از جنگ، ایران با مجموعه ای از فشارهای اقتصادی و سیاسی مواجه شد. تحریم ها به عنوان یکی از مهم ترین ابزارهای فشار خارجی، بخش مهمی از فضای این سال ها را شکل دادند.

با وجود این فشارها، ساختار اقتصادی و اجتماعی کشور تلاش کرد با تکیه بر ظرفیت های داخلی مسیر خود را ادامه دهد. توسعه زیرساخت ها، حرکت به سمت خودکفایی نسبی در برخی حوزه ها و تلاش برای کاهش وابستگی خارجی، به عنوان راهبردهای اصلی مطرح شد.

در این دوره، مفهوم «تاب آوری ملی» به یکی از کلیدواژه های اصلی تبدیل شد؛ مفهومی که تلاش می کرد تجربه های گذشته را به شرایط جدید پیوند دهد.

در سال های اخیر، شکل تقابل ها تغییر کرده است. اگر در گذشته جنگ ها بیشتر ماهیت نظامی مستقیم داشتند، در دوره

جدید، فشارها بیشتر در قالب های اقتصادی، سیاسی و منطقه ای ظاهر شده اند.

در ادبیات رسمی داخلی، از این وضعیت به عنوان ادامه مسیر فشار بر ایران یاد می شود؛ مسیری که کشور تلاش کرده با تکیه بر تجربه های گذشته با آن مواجه شود. در این نگاه، تجربه جنگ هشت ساله به عنوان یکی از مهم ترین پشتوانه های ذهنی و ساختاری برای مدیریت بحران های جدید معرفی می شود.

نسل های متوالی؛ یک مسیر، چند تجربه

از ۱۵ خرداد تا امروز، چند نسل در ایران تجربه های متفاوتی از بحران و تغییر را پشت سر گذاشته اند. نسل اول، خیابان و اعتراض را تجربه کرد. نسل دوم، جنگ را دید. نسل سوم، بازسازی را ساخت و نسل امروز، با تحریم ها و پیچیدگی های اقتصادی و جهانی و دوباره جنگ مواجه است.

اما در روایت کلان، این نسل ها در امتداد یک مسیر واحد دیده می شوند؛ مسیری که در آن «ایستادگی» و «تداوم» به عنوان عناصر اصلی تکرار می شوند.

در تمام این مسیر، نام شهدا به عنوان بخشی از حافظه تاریخی کشور حضور پررنگ داشته است. از ۱۵ خرداد تا جنگ هشت ساله و سال های پس از آن، این نام ها در روایت رسمی و اجتماعی تکرار شده اند.

در این نگاه، شهدا نه فقط متعلق به گذشته، بلکه بخشی از سرمایه معنایی و هویتی یک ملت برای ادامه مسیر معرفی می شوند.

اقتداری که در بحران ساخته شد

روایت ۱۵ خرداد تا امروز، روایت یک مسیر ساده و خطی نیست؛ بلکه مجموعه ای از بحران ها، تغییرات و بازسازی های پی در پی است. در این روایت، ایران کشوری معرفی می شود که از دل اعتراض به انقلاب رسید؛ از دل انقلاب وارد جنگ شد؛ از دل جنگ وارد بازسازی شد؛ و از دل تحریم ها مسیر ادامه حیات و توسعه را طی کرد.

این مسیر، در نگاه کلان، به عنوان «اقتدار ملی» تعریف می شود؛ اقتداری که نه در شرایط آرام، بلکه در دل بحران ها شکل گرفته و تثبیت شده است.

تاریخی که هنوز ادامه دارد

اگر ۱۵ خرداد را آغاز یک مسیر بدانیم، این مسیر هنوز به پایان نرسیده است. بیش از شش دهه از روزی که مردم در خیابان های قم، تهران و ورامین برای اعتراض به خیابان آمدند می گذرد، اما خیابان همچنان بخشی از حافظه جمعی ملت ایران باقی مانده است. تفاوت در این است که آن روزها خیابان محل فریاد علیه نظام حاکم بود و امروز در بزنگاه های تاریخی، به صحنه نمایش همبستگی ملی تبدیل می شود.

در این شصت و سه سال، ایران تنها یک جنگ را تجربه نکرده است. ملت ایران پس از انقلاب، هشت سال جنگ تحمیلی را پشت سر گذاشت، دهه ها فشار اقتصادی و تحریم را تحمل کرد و در سال های اخیر نیز با شکل جدیدی از تقابل و فشار خارجی روبه رو شد. با این حال، آنچه در تمام این سال ها تکرار شده، حضور مردم در صحنه و حفظ انسجام ملی در برابر تهدیدها بوده است.

اگر جنگ تحمیلی دهه شصت با صدای انفجار و آژیر شناخته می شد، تحریم ها را می توان جنگی دانست که بدون صدای گلوله آغاز شد. جنگی که هدف آن نه اشغال خاک، بلکه تحت فشار قرار دادن زندگی روزمره مردم بود.

در طول سال های گذشته، ایران با مجموعه ای از شدیدترین تحریم های اقتصادی، بانکی، نفتی و تجاری روبه رو شد. محدودیت در فروش نفت، قطع ارتباطات بانکی، فشار بر مبادلات مالی و تلاش برای انزوای اقتصادی کشور، بخشی از این روند بود. بسیاری تصور می کردند این فشارها می تواند ایران را از ادامه مسیر بازدارد؛ اما آنچه رخ داد، شکل گیری نوعی تاب آوری ملی بود.

در این سال ها، مردم ایران بارها با مشکلات معیشتی، کمبود منابع، نوسانات اقتصادی و فشارهای خارجی روبه رو شدند، اما کشور از حرکت بازنايستاد. کارخانه ها به کار ادامه دادند، دانشگاه ها فعال ماندند، زیرساخت ها توسعه یافت و نسل های جدید

وارد عرصه های علمی، صنعتی و فناوری شدند. این تجربه، مفهوم جدیدی از مقاومت را در تاریخ معاصر ایران شکل داد؛ مقاومتی که این بار نه در سنگرهای جبهه، بلکه در کارخانه، دانشگاه، آزمایشگاه و زندگی روزمره مردم معنا پیدا می کرد.

نود شب ایستادگی

امروز که بیش از ۹۰ شب از آخرین رویارویی و جنگ تحمیلی سوم می گذرد، هنوز می توان رد همان روحیه تاریخی را در جامعه مشاهده کرد. همان مردمی که روزی در ۱۵ خرداد به خیابان آمدند، همان مردمی که در سال های دفاع مقدس از شهرها و مرزهای خود دفاع کردند و همان مردمی که دهه ها فشار اقتصادی را تحمل کردند، بار دیگر نشان دادند که در بزنگاه های حساس، اختلاف ها را کنار می گذارند و در برابر دشمن خارجی به وحدت می رسند.

شاید بزرگ ترین دستاورد این مسیر طولانی، همین انسجام باشد؛ انسجامی که از خیابان های ۱۵ خرداد آغاز شد و امروز نیز در خیابان های ایران دیده می شود. مسیری که با اعتراض به طاغوت آغاز شد، با انقلاب ادامه یافت، در جنگ تحمیلی آزموده شد، در سال های تحریم استحکام پیدا کرد و در مواجهه با تهدیدهای جدید نیز خود را نشان داد.

اقتدار ایران را نمی توان تنها در تجهیزات نظامی، دستاوردهای علمی یا شاخص های اقتصادی خلاصه کرد. بخش مهمی از این اقتدار، در تجربه تاریخی یک ملت نهفته است؛ ملتی که بارها در معرض بحران قرار گرفت اما از حرکت بازنايستاد.

از ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ تا امروز، نسل های مختلف ایرانی در میدان های متفاوتی آزموده شده اند؛ یک نسل در خیابان، نسل دیگر در جبهه، نسلی در بازسازی کشور و نسلی در مقابله با فشارهای اقتصادی. حاصل این تجربه مشترک، شکل گیری سرمایه ای به نام «اعتماد به توان عبور از بحران» است؛ سرمایه ای که شاید مهم ترین پشتوانه ایران در برابر چالش های آینده باشد.